

Les Verges (II) – Bunyols, verjots, penjolls i enramades

Description

Bunyols, verjots, penjolls i enramades

En una publicació anterior, hem parlat de la festa que se celebra el dissabte de les Verges, centrada en el **cant de serenates**:

[Les Verges \(I\): Santa Úrsula i el cant de serenates](#)

El cant de serenates, tanmateix, va lligat a un altre element indiscutible de la festa: els **bunyols**. En funció de la tradició local, es **convidaven els sonadors** a un plat de bunyols **el mateix vespre o el sendemà**, dia de les Verges. Els **bunyols** són, en general, una **menja de tardor**, i són presents a la festa de les Verges, però també per **Tots Sants** i fins ben entrat l'hivern.

La festa de les Verges no es concentra només en el cant de serenates el dissabte. El dia després de la revetla, o sigui, **el diumenge de les Verges**, era de fet el dia principal de la festa en algunes contrades, on els **infants** cantaven cançons, no anaven a escola i feien una cercavila per cases de parents a cercar bobons. A més, alguns pobles celebraven, de manera més o manco informal, una tercera festa: el dia dels **verjots**, que bé podia ser el **dilluns de les Verges** (dia 22), o el **primer diumenge** que venia darrere.

El **dia de les Verges** marcava l'inici de la temporada de **fred** (per ben cert que enguany no és així!). Era costum estrenar, o si més no treure de l'armari, els abrigalls. Coincideix també amb les migracions i canvis de cicle vital de moltes espècies animals, per la qual cosa sovint el dia de les Verges representava el moment en què s'obrien certes **vedes de caça**.

*A **Bunyola**, per les Verges, solen fer amb filats, les millors caçades de tords. Els tords venen a finals de setembre o principis d'octubre. Cerquen la muntanya i els redols humits perquè viuen d'olives (mengen només la pasta) i de cucs. En acabar-se l'oliva davallen al*

pla i marina i peguen a la llentiscla.

A **Artà**, el dia de les Verges i el dissabte de Tots Sants solien donar bunyols als collidors d'oliva al camp.

*Les verges. Rafel Ginard. **Calendari Folkloric de Mallorca. Tardor**. Saïm Edicions i Fundació Mallorca Literària (2020).*

A **Llucmajor** [...], els sonadors demanen als propietaris de caça que els deixin caçar en les seves terres, i del que cacen fan un sopar quan han acabat les musicades de la vetllada

***Diccionari català-valencià-balear**. Mn Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll (edició electrònica).*

La menja: bunyols, vin blanc, orellanes i ensaïmades *frites*

Els reis de la festa: els bunyols

Els bunyols de les Verges

Els **bunyols de les Verges** són una pasta dolça i fregida, feta amb patata, farina i ous, de forma arrodonida amb un forat. Com [vaig publicar fa uns anys](#), a ca nostra el dia de les Verges no hi mancaven mai els bunyols, fets per la tia Catalina; d'ella vaig aprendre a fer-ne, i d'ella ve la [recepta](#) que en vaig compartir. De bunyols, també n'hi ha d'altres castes. A Mallorca i Menorca també són tradicionals els **bunyols de vent** (al Principat en diuen *bunyols de Quaresma*), que són semblants però sense forat i en la pasta, la farina s'ha de coure. Així mateix, també podem anomenar **bunyols** aquells dolços d'origen francès fets amb *pâte à choux*, que reben també el nom de **profiterols**. També es poden fer bunyols salats, com ara de bacallà; en aquest cas també en podríem dir **raoles**.

He de dir que darrerament veig una **confusió generalitzada** amb la terminologia dels bunyols. Si hom llegeix els diaris avui, ja no sap si “bunyols de vent” es refereixen a bunyols de les Verges, bunyols sense forat o profiterols...

Si vols que te digui
lo que és un bunyol:
és cosa redona
d'un forat tot sol.

Popular mallorquina

La pròpia senzillesa dels **bunyols de les Verges** ja ens suggereix que venen d'antic. L'historiador Antoni Tugores, autor de "Memòria de la cuina mallorquina", defensa que els bunyols són d'origen àrab, i explica que a Mallorca les primeres referències daten del segle XVI. Si més no, a principis del XIX ja se'n parla a Menorca en un context de celebració:

[...] La banda de musica rompió sus patrioticos y armoniosos toques á la puerta del primer Alcalde [...]. Concluidas las serenatas se dirigió la música á la espresada calle del Arraval á la casa de un buen patriota, porque tambien es bullanguero, donde se concluyó el regocijo con **gran porsion de buñuelos** que se distribuían á todos los concurrentes; yo fuí uno de tantos, y puedo asegurar que buñuelos mas gustosos no los he comido en mi vida [...].

El Ciudadano español. Constitución o muerte (Maó). 71, 10 de novembre de 1836.

Ja hem dit que els bunyols són menja comuna a la primavera de l'hivern. Avui en dia, de fet, els podem trobar tot l'any. A Alcúdia, si més no, els dies de mercat en l'estiu les bunyoleres fan calaix. Tanmateix, un temps només se'n menjaven per **les Verges** i **Tots Sants**; de vegades s'allargava una

mica més.

Melicotó.

Referent a **les Verges**, els bunyols hi juguen un paper simbòlic. A Alcúdia, com devia ser norma a molts altres indrets, **els bunyols s'oferien als cantadors** després que haguessin cantat una serenata... **només si aquesta havia estat ben rebuda**. De la mateixa manera que el festejador podia mostrar les seves intencions segons el nombre de serenates que llogava, la festejada podia acceptar o no el regal **oferint o no bunyols**.

Un senyor que tenia els seus anys, estava enamorat d'una al·lota mollera bastant més jove que ell, emperò no s'atrevia a dir-li. Va creure que no seria una mala idea aprofitant la proximitat de la festa de les Verges encomanar [...] **que li cantassin una serenata**. Per això llogà un cotxe, els músics i ell es dirigiren a prop de la casa de l'al·lota candidata, els músics sortiren i ell quedà dins el cotxe mirant d'enfora. Els digué: "**si vos fan entrar a menjar bunyols serà bona senyal**, si no obrin i no vos fan cas, mal negoci". Acabada la serenata, els músics foren **convidats a menjar bunyols** i l'enamorat tot content, va veure que hi havia possibilitats. [...] Aquella relació que començà amb una serenata **va acabar en noces**

i amb un matrimoni feliç.

*Nit de serenates. Quin temps era aquell! Xavier Viver. **Alcudia després de 1950.** Ajuntament d'Alcúdia, 2011.*

A un parell de pobles de l'illa, ja tenien a les cases preparats els bunyols el vespre abans, i **al sentir la serenata, sa madona obria ses portes** de pinta en ample, ses fadrines s'aixecaven del llit, o feien com que aixecar-se perquè més de dues esperaven amb sos ulls ben oberts, a convidar els serenaters a menjar bunyols i a beure un tassonet de **vin blanc** o de **moscatell**.

Aquells jovenells que bufaven, tocaven o cantaven, a sa matinada no tenien gens de fred...

*Antoni Galmés Riera. **Perlas y Cuevas.** 418, 22 d'octubre de 1977*

És ben segur que **els bunyols sempre han acompanyat les serenates** i la festa de les Verges:

En la fábrica de tejidos denominada la Algodonera Mallorquina existe la antigua costumbre de obsequiar á las trabajadoras en el día de las Santas Vírgenes con una **ración de buñuelos á cada una.**

Qutatre treballadores a la Fàbrica de Tapissos Vidal d'Alcúdia. Són Maria "Murera", Catalina "Paiaia", Catalina "Fuada" i Solita Diez. Fotos Antiques d'Alcúdia.

Pues bien; sepan grandes y chicos que en el año actual, el importe de la fruta de sartén repartida á aquellas muchachas ha ascendido á la friolera de OCHENTA PESETAS. Sabido esto, no parecerá extraño el decir que al día siguiente en todas las farmacias de Palma hubo un **despacho extraordinario de magnesio y aceite de ricino**.

La Almudaina. Diario de la mañana: avisos, noticias. I, 6, 7 de novemre de 1887.

?La festividad de las santas vírgenes se celebró ayer con toda complacencia por parte de las niñas; muchas de ellas se hartaron de golosinas y de pasear el vestidito nuevo y el sombrero arreglado.

El **consumo de buñuelos mayor que en años anteriores**: una señora en cuya casa dió una serenata la música del Hospicio, costeó 40 libras de aquella fruta de sartén á los músicos. Otras varias buñoladas colosales se consumieron: una buñolería tuvo encargo de suministrar para un solo establecimiento 180 libras de aquel comestible.

La Almudaina. Diario de la mañana: avisos, noticias. IV, 1050, 22 d'octubre de 1890

¡Si'n fa d'estona! Això que jo 'us vaix a contà es **més estantís qu'es llevat per fê es bunyols de les Verges** sa jaya qui pelava faves y li queyan ses baves dins es ribell [...]

Sóller. Semanario Independiente. XXVII, 1306, 11 de maig de 1912

Bunyolera a Andratx l'any 1935. Fotos Antiguas de Mallorca.

Altra festa que tenia els bunyols per protagonista era la diada de **Tots Sants**. En algunes contrades, era tradició fer **bunyolades**. Tal volta aquest ritus preveia el res del **saltiri**, és a dir, del rosari sencer: quinze desenes amb cent cinquanta avemaries.

Per Nadal, la coca bamba,
per a Pasqua, robiols.
Per Tots Sants seran bunyols
que us diran: “arramba arramba”!

Maria Antònia Salvà

Al anochecer tenía lugar otra ceremonia peculiar de aquel día: el “**saltiri**” y la “**bunyolada**”. [...] Las “bunyoleras” se disponían a desempeñar su oficio. De pie, junto a la gran sartén, en la que chirriaba el aceite, iban echando puñaditos de aquella pasta, que flotaban sobre la masa aceitosa [...]. Todos los presentes contemplaban con interés y curiosidad la operación. La boca se les hacía agua, pero nadie se atrevía a probarlos.

Una banyolada mentre resen el saltiri. Imatge feta emprant intel·ligència artificial.

De pronto el amo de la casa decía: —"Senyau-vos. Por lo senyal de la Santa Creu... Acte de contrició..." Por turno, los reunidos presidían el rezo del Santo Rosario. Cada uno debía "dir davant" una decena, hasta terminar el "**saltiri**" es decir, los 15 dieces. Principalmente en esta circunstancia, terminada la letanía lauretana, se añadía una serie mas o menos larga de padrenuestros y avemarías, precedidos de una intención particular.

*Las antiguas "Bunyolades de Tots-Sants", rito hogareño y familiar. Sebastian Rubi-Darder. **Perlas y Cuevas**. 582, 29 d'octubre de 1983.*

A Petra, mentre resen el **saltiri** pels avantpassats, el vespre de Tots Sants, solen **fer bunyols**.

*Les verges. Rafel Ginard. **Calendari Folkloric de Mallorca. Tardor**. Saïm Edicions i Fundació Mallorca Literària (2020).*

Són variades les expressions populars amb referències als bunyols, com ara "fer bunyols sense forat" (fer coses sense sentit, malgarbades) o "caure com un bunyol dins sa mel" (ser molt oportú).

Els bunyols d'estopa

Bolic d'estopa

Trob adient deixar escrit també una altra **tradició banyolera**: la d'amagar un o més bunyols *postissos*, pastats amb fibra d'**estopa**, entre els bunyols acabats de fer: els **bunyols d'estopa**. Qui el trobava només se'n podia tèmer una vegada ja li havia pegat queixalada, i havia de triar si fer com si res i empassolar-s'ho, o escopir i fer les rialles de tota la taulada.

[...] No hi faltaven [...] els típics **bunyols**, rossets i saborosos, [...] però també n'hi havia qualcun de **filós i mal d'haver**, que com ses cançons de picat, donava que fer a qualche jovenet d'aquells que, de bades i disimulant, procurava fersé seu -amb ses dents- aquell regalo que sa sogra o s'al·lota li havien preparat amb tanta manya com bona intenció: eren, sensillament, **bunyols d'estopa**...

*Estampes sanjuaneres. Les Verges. Miquel Fuster. **Sant Joan**. 63, agost de 1977.*

La **bunyolada** estava a punt de ser servida. Entones se sentaban en tomo a la mesa, ansiosos de dar buena cuenta de los buñuelos calentitos. [...] Tarros de miel y azucareros se distribuían sobre la mesa y era de ver el afán con que a porfía “muiaven o ensucraven” los ricos buñuelos.

Los comentarios más dispares y humorísticos surgían como por ensalmo. “Aquest bunyol no te forat! aquest pareix una pedra de jardí! aquest té forma de gall! aquest está esgarrat! etc”

Y ordinariamente no faltaba el “**bunyol-sorpresa**”. Al más infeliz o más presumido de los presentes se le endillaba un “**bunyol d'estopa**” y si éste no quería que los demás se enterasen de la pasada que se le había jugado, disimulaba el hecho y se tragaba la pasta y la estopa sin pestañear.

Las antiguas “Bunyolades de Tots-Sants”, rito hogareño y familiar. Sebastian Rubi-Darder. Perlas y Cuevas. 582, 29 d'octubre de 1983.

El **bunyol d'estopa** és el protagonista d'aquesta simpàtica contarella, d'autor desconegut, publicada a l'artanenca revista Bellpuig. Tot i que una mica llarga, l'he trobat prou graciosa per incloure-la aquí:

DENTIFRICI BUNYOLER

Passa de cert que el carnòrum d'estopa és tan tirós com els garrons d'un ase vell, no havent barram que «lo rosegui ni ventre que lo paiesqui». Seguint el parany estopal, qui més llarga la sabien eren les madones d'antany, preferentment les majorales de possessions, les quals a l'hora d'aviar la tradicional bunyolada de Tots Sants, vessaven gran dosi d'enginy cricanyós a fi que els estauvins presidissin la flaca d'ous, farina, patates, sucre i, si a mà venia, també qualche bocí de moniato cap sec.

Antanyalment, la divendrada de Tots Sants, al temps que la lluna adesava el llit al sol, tant els traginers com els collidors d'oliva eren els primers a asseverar si el pastó bunyolenc havia sortit encertat.

A l'endemà, dissabte de festes, els missatgers i jornalers feien l'esfàs. Aquesta bona gent s'hauria engospat el Bec d'en Ferrutx per poc que l'havés col·legit un fil de llepadís.

Amo i madona, sabedors de les ànsies arregussadores del personal, endiumenjaren una dotzena de bunyols arrebossats amb estopa de trencar (estopa basta i comuna), els quals eren hàbilment camuflats entre el comú de la grandiosa ribellada.

Això comportava haver de participar en el joc de la traïdora loteria bunyolera.

La fam, que no coneix distingos gastronòmics, feia que el missatjum s'abocas a empassar-se de valent l'apetitós formiguer d'alises foradades. Naturalment, algú havia de caure soldat, però en quatre escopitades seguides d'un torn de gargalls salivosos (Don Llorenç

Garcías, el savi Apotecari Pujamunt els traduïa per «fleumes mocoses»), les restes del bunyol d'estopa botien dins el seu destinatari congènit; el corral de les figueres de moro.

El malaurat missatge que la ditada infortuniosa havia escollit per víctima, aspergiava òlibes peludes perquè, dementres ell retia sals garganxals a l'entapissat figueral, els altres companys tal i com anaven consumint els bunyols, amb la mateixa mesura omplien el gibrell de números vermells.

A les acaballes del passat segle, per ací caigué un senyoret forà. Mitjançant l'etern subterfugi escorcollador de meravelles, va remoure el poble (servidor, més aviat diria «distreure»). Aquell belitre prest albirà que foravila seria un veritable planter per poder-hi desenvolupar la inexistent tasca científica.

A certa veritat que els nostres pagesos, malgrat no entendre'l ni pruna, el tractaren amb catifes de seda. Per un d'aquells irremediabls averanys que sols la Mare Terra és capaç d'elaborar, els senyoret pet una diada de Tots Sants coincidí amb el fet que la possessió visitada celebrava la corresponent bunyolada.

Àvid d'emocions, no va perdre xina del procés bunyolenc. Dejorn ferm els efluvis de la pasta fregida l'envaïren d'esperances gàstriques.

La pèrfida madona, la qual de dos dies ençà li havia vist la tela, amb tota la mala llet possible fregí tres bunyols distingits. La punyateranga en sabé tant que els col·locà de modo i manera que el senyoreto peto fos atret pel descomunal volum de les tres patenes al·ludides.

La reconeguda cuinera madò Coloma Abrinas (1887-1987)

El tronxot picà talment un mosquit de bassa. Tot i agafant-ne una, partí a dar-li ventoves dentals. ¡ ¡ Vivo dell quina pasta tan apelagosa i mala d'haver!! En voleu de barramades i cantellades. Asseguram que els vuit vents foren saludats per la bocassa del senyoringo mulingo.

El desvergonyit pobrissó com més barramava més depressa desbarramava. «Apa, apa», digué un missatge: «Cap a ses figueres de moro teniu vós ses feines».

Se n'hi donà que quan l'estopa quedà entre vessada a mitja ruta de l'avenc gargameller i la monjoia de l'arc palatal, per un bell avenir un manadet de filadissa estopera volgué enllodrigar-se entre la llitera del barram postís i els caramells estalactítics de les genives.

Al moment en què la dentadura començava a ballar el copeo de les freturances, el senyorino petino notà que quelcom lligat a ell demanava port franc per desembarcar semblant feréstega nolitada.

Desmesuradament obrí les queixeres bucals. Una volta el barram va tenir llum verda i el permís evacuatori, foté tal ceballol que aterrà de ple dins el «gavatx» de madona. Aquesta, en notar-se el mamellam pessigollat per tan funest inquilí, va caure tan rodona com era.

Això no obstant, la fetgeria de l'amo vencé el greu estadi. Calm com un mal pagador, l'amo agafà els armolls tafoners i fent ús de les dues pinces, reposadament posà el grum de l'estopa queixalera davall el rutló del trull de la tafona.

Un esfereïdor ¡¡cric-crac!! fou l'anunci obituari del garrit barram porcellanes del senyoró picalató, el qual, mancat de moles i a causa de no poder moldre aliments nobles, regressà a Salamanca magrel.lo, bif i fet un cordellí d'atzavara.

*Dentifrici bunyoler. **Bellpuig**. 22 d'octubre de 1994*

Els bunyols de tot l'any

En arribar la tardor, i amb ella el temps de bunyols, és freqüent fer broma amb els bunyols “de les Verges”, en contraposició als **bunyols de tot l'any**. I és que un bunyol no és només la pasta que ens ocupa avui, sinó que també pot esser una “cosa mal feta”. D'aquests bunyols darrers, ai las, n'hi ha tot l'any.

[...] Un dels **bunyols** que assentà època fou el de l'Amo En Pere Xixell que, una nit, durant una apagada de la llum elèctrica, degut a al fosca, s'equivocà de portal i **es colgà al llit del veïnat**. I no passà res prerquè el salvà la sort. El veïnat era patró de barca i, amb els seus fills, havia sortit de pesca. I la patrona que, per no restar tota sola, dormia a ca la filla, havia deixat empès, per si acàs els pescadors es veien obligats, per mor del temps, a retornar al Port abans d'hora, poguessin entrara ca-seva. I així ho glosà el poble:

En Pere de Ca'n Xixell
ha dormit i no sap on.
Ja ho val! Que si no ho sap ell
no ho ignora tot el món.

*Bunyols. Miquel Bota Totxo. **Baleares**. 26 d'octubre de 1977.*

Los buñuelos han abundado estos días, y... los ha habido de todas clases: los *comestibles* vendiéronse a 0,40 pesetas la libra de 400 gramos; a los demás, a los **de tot l'any**, nadie les puso precio, que sepamos. Es probable que no se hicieran muchas transacciones de estos últimos.

Sóller. Semanario Independiente. XII, 551, 23 d'octubre de 1897

Engronsos, orellanes, fulles de llimonera, ensaïmades frites i vin blanc

En aquesta època de l'any no només els bunyols, sinó també **altres menges dolces** de la mateixa família gastronòmica ocupaven les taules i feien festa. No els podem circumscriure només a la festa de les Verges, però -en funció del poble o fins i tot de la família- la festa de les Verges o la diada de Tots Sants solia **donar el sus** a aquestes menges, que eren també menja rellevant a les **festes de matances**, al manco al llevant i migjorn de Mallorca. En aquest sentit parlam d'**engronsos**, dolços molt típics de Manacor i Porreres; de **fulles de llimonera**, que de vegades, més modernament, es farceixen de crema; d'**orellanes** o d'**ensaïmades frites**. Aquests dolços tenen sovint equivalents en la tradició gastronòmica d'altres indrets peninsulars.

Les matances eren importants esdeveniments socials. En aquesta foto hi veim els germans Rafel i Jeroni "Reus" i Joan "Verrató" sonant en un ball de matances a Sant Llorenç els anys 1940. Segur que no hi mancaren els engronsos o bunyols. Fotos Antiques de Sant Llorenç.

Bunyols a Can Galerí
i a Sa Coma, orellanes;
a Son Bennàssar, magranes

i a Can Cordella bon vi.

*Rafel Ginard. **Cançoners Populars de Mallorca**. Els quatre topònims corresponen a Felanitx.*

Els **engronsos** són uns dolços fets de pasta dolça fregida. Per fer-los cal una eina metàl·lica, de vegades en diuen *engronsador*, que en dóna la forma característica. Hi ha motllos fets amb forma de flor, i d'altres en forma d'espiral. A Múrcia, Extremadura o la Manxa hi fan uns dolços molt semblants que s'anomenen **flores**. També són molt típiques de Colòmbia, on en diuen **solteritas**. El manacorí Tomeu Adrover ens comparteix la seva recepta dels engronsos:

Un tassó de llet, mig d'aigua, 2 ous i uns 300 gr de farina. Tot ben batut i se fregeixen dins abundant oli. El motlo (engronsador) se mulla dins l'oli ben calent a fi que s'encalenteixi, s'escorr l'oli sobrant i es mulla dins la pasta (només la meitat de l'engronsador) i es passa a la pella. Es poden servir amb sucre amb pols o amb mel. Bon profit!

Tomeu Adrover Riera, comunicació personal

Els *engronsos* de Tomeu Adrover. Al fons a l'esquerra en veim el motlo o *engronsador*, en aquest cas en forma de flor.

Les **fulles de llimonera** són un altre dolç fet amb pasta dolça fregida, documentat ja al segle XVIII i la invenció del qual Antoni Tugores atribueix als àrabs. Unes postres molt semblants són els *paparajotes* murcians, on la pasta sol dur més mostures que no les fulles de llimonera mallorquines. La pasta, semblant a la dels engronsos, és molt líquida. Es prenen fulles de llimonera, ben netes, es mullen dins la pasta i es fregeixen en oli calent.

Les fulles de llimonera apareixen ja en el receptari del segle XVIII de Fra Jaume Martí. [...] A Antics Receptaris (Lleonard Muntaner, 1999) les fulles de llimonera són substituïdes per fulles de llorer. [...] A mig camí [entre les fulles de llimonera i els paparajotes murcians] hi tendríem els “Pensats i fets” de Formentera, una pasta clara que es fa fregida amb llet, ous, farina, sucre i canyella i que es fregeix a cullerades a dins l'oli ben calent.

Fulles de llimonera. **taulaposada.com**. Maig de 2023 ([enllaç](#))

Recepta de fulles de llimonera.

Altres elements dins aquesta família de dolços són les **orellanes**, típiques de matances i temps de fred. En aquest cas, la pasta és més consistent, s'estira ben prima i es fregeix en saïm o oli ben calent. En algunes cases fan un plec a la pasta de manera que el producte fregit té una forma que recorda una **orella**, i d'aquí en ve el nom.

Les orellanes es poden considerar derivats de les **frittilia** que els romans menjaven en temps de festes Saturnals, per celebrar el solstici d'hivern. Nodebades, en coneixem múltiples variants, com són els **pestiños** andalusos o les **chiacchiere** italianes. Aquestes postres són, arreu d'Itàlia, la menja per antonomàsia del **Carnaval**. No és estrany, si pensam que el Carnaval cristià guarda molta relació amb les Saturnals romanes. *Chiacchiera* en italià vol dir “xerrada”, “conversa de poc trellat”; la llegenda diu que Raffaele Esposito, cuiner de la cort de la Reina Margherita de Savoia, demanà un dolç que pogués compartir amb els seus convidats mentre hi conversava, és a dir, mentre *ci faceva due chiacchiere*. El coc va inventar aquests dolços, i ja varen ser batiats. A Itàlia també en diuen *frappe*, *galani*, *bugie* o *crostoli*, entre d'altres noms.

Orellanes de Miquel Vives

Chiacchiere italianes (Cucchiaio di Argento)

Una altra casta de dolços de caire festius eren les **ensaïmades frites** o **coques frites**, que devien ser ben freqüents el dia de les Verges, ja que n'hem trobat un bon grapat de referències a l'hemeroteca.

[Per les Verges], també eren molt curioses ses **fuies de llimonera** que se muiaven, aguantant pes capoll, a dins pasta clareta i llevors se fregien i se netetjaven amb sa boca.

De sa família des bunyols – sino tan típiques de tal día- eren ses **oreianes**, ses **coques frites** i ets **engronsos**: els derrers se feien amb un aperetet de ferro i abundaven més per

ses matances; acompanyat tot això d'un vinet ben vitenc, casolà, que deia tornem-hi i tirava ets homos d'esquena..

*Estampes sanjuaneres. Les Verges. Miquel Fuster. **Sant Joan**. 67, agost de 1977.*

Tots els dolços que hem esmentat són dolços, podríem dir, **socials**: estan pensats per menjar-los en grup, com ara els convidats a matances o els músics que venen a cantar serenates. I quan la madona para taula amb bunyols, engronsos o orellanes, sempre hi sol haver també qualche casta de **suc** que ajudi a fer davallar aquesta pasta. Les begudes més típiques poden ser el **vi ranci** o el **moscatell**. Una casta de suc que sovint ha anat lligada als bunyols és el **vin blanc**, un vi dolç casolà amb forta tradició a Mallorca:

Vin blanc mallorquí no és vi fet de reïms blancs, segons diu l'amic Lluís Ripoll, sinó vi fet amb most bullit, fent-lo minvar una tercera part. Quan està fet del tot queda un vinet vermeios, dolsenc, que no faltava a cap casa mallorquina per beure amb ses coses bones els dies de festa. Amb sos bunyols hei va prou bé.

*El dia de "Tots Sants". Antoni Galmés i Riera. **Perlas y Cuevas**. 369, 8 de novembre de 1975.*

Finalment, si parlam de gastronomia de la festa, no podem oblidar les fruites de temporada, amb la **magrana** ocupant el lloc d'honor, però també codonys, pomes, nous, figues seques, nesples o atzeroles.

A Sineu i pobles dels voltants se menjava **magrana esflorada** després dels bunyols, i a Pollensa, a sa taula, tampoc hi mancava sa magrana.

*El dia de "Tots Sants". Antoni Galmés i Riera. **Perlas y Cuevas**. 369, 8 de novembre de 1975.*

El dia dels Verjots

A les zones de Llevant i Migjorn de Mallorca s'hi celebrava una tercera festa des les Verges: **el dia dels Verjots**. Segons el diccionari Alcover-Moll, un verjot és un "home verjo". Tanmateix, Antoni Galmés es refereix als verjots com "els casats"; és possible que aquesta segona accepció sigui més moderna, en una derivació del dia dels Verjots genuí, que es referiria als joves fadrins. Seguint aquesta suposició, el dia dels Verjots "original" consistiria en els fadrins anar a cercar penjolls i fer bauxa així com feien les fadrines el dia de les Verges. En la versió més "moderna", els Verjots són els homes casats, que aprofiten l'excusa per fer una mica de disbauxa i menjar bunyols.

També hi ha contradiccions amb **quin és el dia dels Verjots**: de vegades parlam del **dilluns de les Verges**, o sigui, dia 22 d'octubre; en d'altres ocasions es parla del **primer diumenge que va darrere** el dia de les Verges. Segons aquesta notícia del 1915, el dia dels Verjots a Manacor és el primer diumenge de darrere, i consisteix a anar a cercar el penjoll:

Noltros creim que an **es verjots** es dia de sa seua festa los ne prendrà lo mateix que ha succeït a ses verges, que no trobaràn penjois i s'hauràn d'aconortar amb qualque codony.

La Aurora. Semanario Bilingüe. X, 474, 23 d'octubre 1915

En sentit idèntic s'expressa el diccionari Alcover-Moll:

El diumenge després de la festa de les Verges, celebren llur festa **els Verjots, o sia, els fadrins** (Manacor).

Diccionari català-valencià-balear. Mn Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll (edició electrònica).

Molt semblant és el que recull la rondalla "Es dotzes mesos i ses dues jaies", tot i que el dia dels Verjots ara és el sendemà de les Verges:

[...] Dins s'octubre, també vénen ses Verges i, ses al·lotes, fent estols, van per ses cases conegudes a captar magranes i penjolls i, l'endemà, fan altre tant ets al·lots, això és, es **Verjots**; i, llavors, s'ho mengén tots plegats fent una bauxa.

Es dotze mesos i ses dues jaies. Mn Antoni Mª Alcover. **Rondaies Mallorquines d'en Jordi des Racó.** Tom XXI, 10ª edició, pàg. 107.

En aquest altre retall, referit a **Vilafranca**, veim que el dia dels Verjots, que era el dilluns de les Verges, hi havia "trons" i "corregudes"; vaja, uns bon truis:

ELL NO EREN BROMES! Vaia uns trons més esgarrafadors!. Tot eren corregudes per amunt i per avall. Devers sa plaça tothom anava ulls expolsats i fora lleganyes.

¿Que eren totes aquelles canonades que retronaven p'es poble? Tot d'una vaig pensar: "que devem esser dia 10 de novembre?", però no, era dia 22 d'octubre... Es clar, **es dia d'es verjots!** ...i si ses corregudes eren a devers sa plaça... així si que hi estava ben clar! Eren N'Esteve Molondro i En Pedro de Sa Plaça que celebraven la festa amollant coets, menjant bunyols, bevent mistela, i rient, rient molt, vaia una bulla...

Molts d'anys.

Santa Bàrbara. Full parroquial de Vilafranca de Bonany. 72, novembre de 1986.

Les referències més modernes, que hem trobat només a Manacor i Sant Llorenç, basen la festa dels Verjots en menjar bunyols:

[...] El diumenge després del dia de Les Verges, deien antany almanco per diferents pobles

de la part forana, que **Els Verjots** feien festa i les seves dones pagaven les bunyolades, que amb els amics feien a caseva.

Els Verjots eren **els casats**, que encara conservaven l'humor i les seves dones aquell dia feien com que riure-se'n d'ells i ells ho sufrien a força de menjar bunyols, encara que, si n'hi hagués qualcun amb **estopa** dins, fos de lo més tirós.

I si algun dels seus companys els demanava com tenien tanta paciència, més d'un solia contestar: que **més val ésser Verjot que banyut**.

*Les Verges. Antoni Galmés i Riera. **S'Unió de s'Arenal**. 14, 2 de novembre de 1988.*

[...] Veim En Mateu Mel·la i mos diu que per ses Verges té preparats 20 quilos de farina per fer bunyols i per diumenge, festa d'es Verjots en té 25 quilos.

*De sa plaça an es mercat. **Manacor Comarcal**. 308, 25 d'octubre de 1986.*

A finals del mes d'octubre hem celebrat la tradicional festa de les Verges. Santa Úrsula, màrtir, acompanyada d'onze mil verges són recordades en aquesta festa. Tot s'infla de bunyols, i no hi deu haver cap racó de Mallorca on les bunyoleres no umplin la paella d'oli i es posin a fer aquests pastissos tan tradicionals.

El diumenge que ve davant, solem aprofitar-lo per tornar a menjar-ne. Ja li deim la **festa dels verjots**, i tornem-hi, bunyols a rompre.

*Ses Verges. **Flor de Card. Sant Llorenç des Cardassar**. 199, novembre de 1993.*

Avui en dia, el terme "dia dels Verjots" queda de manera simbòlica a la comarca de Manacor per referir-se al diumenge passat les Verges, sense gaire més transcendència que el tenir una excusa per seguir menjant bunyols... abans que arribi Tots Sants, i tenir una altra excusa.

Cantar Verges i anar a cercar el penjoll

El dia de les Verges no hi havia costura i anaven de vegues

A molts indrets, el **dia de les Verges** era **festiu**: els infants, sobretot les nines, no anaven a costura i se n'anaven a **fer una vega** a fora vila. Encara avui aquest costum perviu en alguns pobles, on els alumnes aprofiten el dia per fer una excursió a l'aire lliure amb l'escola.

Amb motiu de tal festa [les Verges] les escoles de nines amb ses mestreses han organitzades **expedicions** a punts senyalats de Mallorca; bastants d'estols d'atlotes han sortit a fer un dia de camp; fins a algú taller o fàbrica hi hagut **vaga de verges**.

***Ca Nostra. Setmanari d'Inca**. VI, 134. 24 d'octubre 1925*

[...] La Festa de les Verges, que se celebrava el 21 d'octubre, les nines de “ses Escoles” i les de “Ca ses Monges” **no tenien costura** els capvespre i anaven a fer “**sa berena**” i cantaven aquesta cançó:

Avui són les Verges.
Totes hem d'anar
a dins les alzines
bunyols a menjar.

Perquè és la temporada de fer bunyols de vent, que se mengen amb sucre i mel de maig.

*Costums. F. Clapés. **Flor de Card**, num 52, octubre de 1980.*

A **Sant Joan** es feien bunyols al carrer [...]. Les nines de la costura anaven a passejar per les Verges. Les nines solen fer una eixida al camp o un pancaritat i se'n duen penjolls i magranes.

*Les verges. Rafel Ginard. **Calendari Folklòric de Mallorca. Tardor**. Saïm Edicions i Fundació Mallorca Literària (2020).*

El penjoll: la versió autòctona del *truco-o-trato*?

El dia de les Verges era també costum estès que els infants anessin a saludar els **parents**, que els obsequiaven amb presents (fruita de temporada i qualche llepolia). A certs indrets la festa tenia una o més **cançons** pròpies, que els infants cantaven de casa en casa quan anaven, precisament, a **cantar verges**. Aquesta tradició ja ha desaparegut completament, però ens n'han arribat vestigis. Era similar a d'altres que s'han conservat o recuperat, com és el **cantar panades**. A més, tenim motius per suposar que també hi havia **balls o danses dedicades**. No només s'anava a les cases dels parents estrets, sinó que els més grandolarros arribaven a anar casa per casa arreu de la vila demanant “**Voleu verges?**” o reclamant “**Madona! Es penjoll!**”, esperant d'aplegar qualche bobò per afegir al paner. Vaja, un gran paral·lelisme amb la tradició anglosaxona del **Halloween**!

Un penjoll de raïm

A indrets com **Artà** i **Manacor** d'això se'n deia **anar a cercar es penjoll**. Originalment, el penjoll era un **raïm**, que en aquest temps ja era molt madur i, per tant, molt dolç: una bona llepolia. Tanmateix, segons les possibilitats, els infants també captaven altra fruita de temporada o bunyols. També els podien donar un **rosari** de verdures o de galletes.

Artà és amb diferència l'indret d'on tenim més referències quant al **penjoll**. Segurament, el fet que Artà fos lloc de residència de notables fokloristes com el pare Rafel Ginard o Andreu Ferrer hi té a veure. El ritus d'anar a cercar el penjoll a **Artà** preveia que els al·lots anassin ben **endiumenjats** i portant penjades a la vesta una o més **relíquies**, és a dir, petites figures amb la imatge de Santa Úrsula o altres sants:

[A **Artà**, el dia de les Verges] **no hi havia escola ni costura**, anant, es capvespre, molts d'al·lots i moltes al·lotes a **cercar es "penjoi"**, lo qual consistia en lo que, ara, vos vaig a dir.

Tant ells com elles se posaven es vestit bo, penjantse a sa post d'es pits una o més **relíquies**, lo mateix que si fossin condecoracions militars. Hi havia al·lot i al·lota que en duia **cinc i sis**. Aquestes relíquies eren uns quadrets, poc més poc manco com es call de sa mà de grossos. Cadascun d'ells tenia un **sant o santa amb un vidre damunt** i una vasa, p'es quatre costats, de cartó forrat de paper daurat o de paper de colors, o també de roba. A sa part de dalt, tenia una anseta, feta de cordonet, per penjar-lo. Ets al·lots i ses al·lotes los se travaven amb una guia. A moltes cases, hi havia penjats a ses parets, sobretot dins es quartos de dormir, algún o alguns quadrets d'aquests. No sé perquè los deien relíquies.

Endiumenjats d'aquesta manera, formant estols, i duent, **ells, un paner, i, elles, una panera**, se'n anaven per ses cases dient, des d'es portal: "**¿Mos voleu donar es penjoi?**" I, a una casa, les donaven una grapada, o dues, de **figues seques**. A una altra, unes

quantos **magranes**. A una altra, una dotzena de **bunyols**, etc., etc. Dobblers no les ne solien donar mai. Qualque família, poques, los enviava **a filar estopa** [...].

No vull deixar de dir que, per ses Verges, eren ben moltes ses cases, on se feien **bunyols**. Casi tantes com per a Tots Sants.

*Lo que se feia, a Artà, temps enrera, per sa festa de ses Verges. En Pep de sa Clota. **Bellpuig**. 40, novembre de 1972.*

[A **Artà**, el dia de les Verges] s'aplegaven fadrins i fadrines duïen paners i coves i anaven a cercar "es penjoi", duïen penjat pel coll relíquies [...], castanyetes i orgues i entraven a les cases a cercar "es penjoi" **cantant i ballant**. També n'hi havia que es penjaven un **rosari** pel coll: de patata, pebre i a baix una tallada de rave. Quan eren al portal, la "quadrilla" deia: "**Voleu Verges?**", i contestaven "**Però heu de ballar**". I se'n duïen els coves plens de moniatos, magranes, pebres coents, pomes, raïm, tota cosa de menjar.

"Es penjoi" és un **raïm penjat a una perxa** i que ja té els grans arruats i dolços com a panses. **Arribaven a enutjar la gent** perquè se presentaven estols o boldrons un darrere l'altre fent lulea. Davant les cases cridaven "Es penjoi!", "Madona, es penjoi!". I n'hi havia que cantaven aquesta glosa:

Es penjoi mos heu de dar
maldament siga coent,
i així veurà la gent
que noltros sabem ballar.

I se posaven a **saltar i botejar com a esburbats**. El penjoll solia consistir en magranes, raïms (regularment calop), pomes, rosaris de nesples, i tot això **fermat amb fils**, que, regularment, els infants, tot mesos, duïen amb les mans pel carrer. Però, **a vegades, donaven pebres coents** o una patata o qualsevol cosa per decantar-se de davant l'encaradissa patulea.

El Bonjesuset petit
encara no caminava
i pa amb penjoi demanava
i els ho signava amb so dit.

Un magraner a punt de pastora mia.

Anaven amb **guitarres** formant estols i duent fins i tot coves per anar a cercar el penjoll [...]. A vegades, duent-ho ansa per ansa, anaven amb una senalla o cove a fer la volta, **la capta**, la queta i arreplegaven: nesples, atzeroles, serves, codonys, pomes, qualche meló i tot, raïms, magranes i, per riure, duïen rosris d'alls, nous i caquis.

La gent tenia les coses aguiades, preparades, a punt a la mà per quan se presentassin els petits o la jovenalla. Per Artà, cantaven: “**Cantau verges, cantau verges...**”.

Fa una cinquantena d'anys, que encara anaven estols per les cases a cercar el penjoll (Artà).

*Les verges. Rafel Ginard. **Calendari Folklòric de Mallorca. Tardor.** Saïm Edicions i Fundació Mallorca Literària (2020).*

El pare Ginard deixa escrit que a Artà cantaven verges (“cantau verges, cantau verges”). Així ho mostra també el retall següent. Dels **balls** que es devien fer a Artà per les Verges no en tenim gaire informació, però sabem que un any els infants feren el ball de Sant Antoni, provocant les rialles dels veïnats, com quedà publicat al diari “Llevant”.

A Artà les nines desde tres a nou o deu anys se vesteixen amb el vestit més nou que tenen i se penjen les reüiquies en el pit [...]. Antigament les vestien **de doneta**, amb un gipó i coa llarga. Duen un paneret que se passen pel bras i plegadets tots els infantons d'una mateixa casa van a ca les padrines, ties, veinats i amics a “cercar el penjoi,..”. Arribats a la casa d'els parents aquests les reben amb carícies i aluléa, ponderant la monada de llurs vestits i rellíquies i solen dir-los “cantau un poc” i altres “ballau un poc”. Això fa pensar qu'antigament també tendríen en aquesta vila la costum de **cantar cançons, tal volta amb tonada propia o de ballar colca dança especial**. Però ara res s'en conserva; no s'en canta ni una, però lo mateix les donen “es penjoi”.

En les cases que tenen reims penjats agafen una forca, en despenjen un i los ho posen en el paneret; altres, panses, magranes, pomes, figues seques, anous, bunyols i ous. Avuis'ha introduït la costum de comprar los les padrines un penjoi o **rosari de paciències** ogalletes i panets de sucre i les ho penjen pel coll. Quand han feta la volta van a casseua iberenen de lo que han arreplegat que ho troben més bo que de ordinari.

En la vetlada solen sortir els grans, fadrins i fadrines amb paners grans o cous i entren **no sols a cals parents i amics, sinó per tot**. Hi ha casa en que s'ha d'arribar a tancar les portes per no veurer-se seguit, seguit, molestats pels qui entren a dir "Mos voleu dú es penjoi?".

*La festa de les Verges, Andreu Ferrer i Ginard. **Tresor dels Avis – Revista mensual de etnografia mitologia i folklore de Balears**. 10, octubre de 1922.*

El dia 21, diada de les Verges, la Banda de Música que dirigeix D. Antoni Gili durant la vetlada aná fent serenates fins tart i després continuá una xeranga de la mateixa fins a la matinada. Uns quants joves socis de Minerva tengueren la pensada d'**anar a cercar el penjoi ballant el ballet de St. Antoni** i com era cosa desconeguda **xocá ferm a la gent**.

Llevant. Quinzenari portaveu de l'Associació "Minerva, Defensor dels interessos morals i materials d'Artà i sa Comarca". 22, 1r de novembre de 1917.

En rigor, "es penjoi" consistía en racimos de uvas [...] Por su parte, los mozos y las mozas en estado de merecer iban asimismo a pedir "es penjoi". Cascabeleros, un poco alocados, recorrían las calles. Llevaban cestos y hasta cuévanos. Había **rasgueo de guitarras, coplas, brincos y aun asomos de baile**. Y probablemente, tiempos atrás, baile de veras [...].

*El penjoll de les Verges. **Bellpuig**. 23, 5 d'octubre de 1961.*

Andreu Ferrer parla d'un rosari de **paciències**. Aquestes són, segons el diccionari Alcover-Moll, una casta de "galeta dolça, molt petita i dura, que a València i Menorca tenia forma semiesfèrica i a l'Empordà, a Valls i a Mallorca tenia formes diverses, i servia per a alegrar els infants".

A **Manacor** també s'usava anar a cercar el penjoll, tot i que en tenim manco referències i ja a principis del segle passat se'n feia referència com a "tradició en desús":

[A Manacor,] Dijous feren festa ses verges i e-hi hagué serenates per llarg i fins a la mal-hora. Lo que vérem poques nines que anassen a ca's parents i coneguts **a cercar codonys i penjois**. I és que ara ja no és com altre temps; **ses costums se perden**. I llevonses que enguany no hi ha haguts reims i la gent no ha pogut fer penjois.

Noltros creim que an **es verjots** es dia de sa seua festa los ne prendrà lo mateix que ha succeït a ses verges, que no trobaràn penjois i s'hauràn d'aconortar amb qualque codony.

La Aurora. Semanario Bilingüe. X, 474. 23 d'octubre de 1915

El dissabte de Ses Verges [...] tot anava bé a força de menjar bunyols i enseimades frites, i beure glopets de vin blanc.

El mateix dia [de les Verges], **aquí a Manacor i quasi a lloc més**, les verges o verge de cada casa, anaven a ca el seus avis o padrins, o bloncos, a dur-los un platet de bunyols i a **cercar es penjoi** de magranes o de erm.

Benhaja aquell costum d'obsequir a ses joves verges, si qualcuna no ho era, paciència!

Antoni Galmés Riera. Perlas y Cuevas. 418, 22 d'octubre de 1977

Altres captes i els cants de verges

Sense que consti que en diguessin "penjoll", també a altres indrets podem verificar l'antiga usança de fer **capta de fruites**, de vegades acompanyades de música i de ball. Per exemple, a **Felanitx** hem sentit parlar d'anar a **cercar sa magrana**.

[A Son Maimó, Felanitx] Per les Verges, estols d'atlotes anavan pe ses possessions á cercá sa magrana.

Memories d'un estudiant pagés. Mateu Obrador Bennàsser. Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes. III, 9, 15 de maig de 1877.

Si bé ens n'han arribat testimoniances, la tradició del "**cantar Verges**" ja fa molts d'anys que desaparegué del costumari artanenc. En contrast, aquesta tradició perdurà més temps a altres indrets. És el cas de **Son Carrió** (Sant Llorenç) i altres contrades del terme de Santanyí, com ara **Calonge**, on la tradició era aparentment encara viva ara fa cent anys. A Son Carrió, els doblers recaptats servien per les nines fer una vega, o per a fer donatius a la caritat.

Un estol d'al·lots cantant verges. Imatge feta emprant intel·ligència artificial.

Uns quants dies abans del 21 d'octubre totes les nines de tres a dotze anys se preocupen de preparar lo qu'elles en diuen, "un vestit de doneta" aixó és, unes faldetes llargues, un gipó o una marinera, un mantell petit i un volant o un mocador de seda; i també ensulten a ses mares perquè els e deixin joies.

En el día de les Verges a sortida del sol es reuneixen, ja enllestides i provistes d'un covonet o dos, formant estol, s'envan a "**Cantar Verges**". El "cantar verges" consisteix en anar a cantar a cada casa unes quantes cansonetes amb tonada propia, semblant a la que canten per a Pascua els fadrins quand van a "cantar panades". Canten primerament a les cases del poble i van després a les possessions, lloquets i casetes escampades. Quand arriben davant el portal demanen: "**¿Voleu Verges?**" si els-e responen que si, canten totes o alguna de les cansonetes sigüents:

Are hem arribat garrida
a casa de bona gent;
Digau: Sempre alabat sia
el Santíssim Sagrament.

Al Santíssim Sagrament
sempre lo hem d'alabà
perque és Ell qui mos pot dà
memoria i enteniment.

Teniu verges, teniu verges,
si les mos voleu donà
ja les poreu despenja
que noltros no anam de berbes.

Unes quantes jovenetes
enguany hem determinat
si ho permet s'autoritat
de cantà verges, vergetes,
quatre flocs i quatre vetes
será es nostro desfressat.

Un homo amb sos cabéis blancs
mos ha dictat es papé
mos ha comanat també
no prenguessem cap dobbé
i diguessem: "que molts d'anys!".

Quand canten la derrera cançó els-e solen posar dins el covonet alguna cosa, com **penjois**, magranes, codonyes, metles, dobbés etc, i les nines acaben "Molts d'anys i gracies". Si no poren anar per tot el matí, hei tornen el capvespre fins a posta de sol. L'ondemá

acompanyades de les Mestres van a fer una berena de lo que'ls han dat. L'any passat les nines de l'Escola Nacional destinaren els dobbés recaudats per anar a fer una excursió en tren, i visitaren el poble vezí de Sant Llorens. Aquest any se destinaven a un divertiment semblant, però se feu la capta per la Rússia afamagada, i totes les ninetes s'afluixaren de passar un gust, i donaren els dobbés per socorre els pobres nins afamagats. Tot amb la més franca germanor.

Si les preguntau de quand és aqueixa costum d'anar a "Cantar verges" vos contestarán que sa mare i sa padrina ja hi anaven i aquelles vos dirán lo mateix. D'aixó podem deduir que és una costum antiga que constitueix **una hermosa festa d'infants, tota alegría e innocencia.**

"Festa de les Verges a Son Carrió". Francisca Catany. Tresor dels Avis – Revista mensual de etnografia mitologia i folklore de Balears. 10, octubre de 1922.

CANÇÓ DE LES VERGES

Poc a poc

Ve-niu ver-ges ve-niu verges

ve-niu to-tes can-ta-rem

En-el cel amb a-le-gri-a

es-col-ten les nos-tres veus ve-niu

to-tes can-ta-rem.

D.C.

Veniu verges, veniu verges
 veniu totes cantarem.
 En el cel amb alegria
 escolten ses nostres veus.

Suposat qu'avui feim festa
 tot lo dia hem de cantá
 des dematí fins es vespre
 no gens mos hem d'aturá.

Recullida a Calonge de Santanyí

Cançó de “cantar Verges” recollida a Calonge a principis del segle XX i publicada al número 10 de la revista Tresor dels Avis.

Les enramades

Altra tradició documentada en alguns pobles el dia de les Verges és la de les **enramades**, o sia, endomassar els portals de les cases on hi havia fadrines amb fulles de fasser, branques de pi, brots de murta o altra casta de fulla verda. Les enramades eren pràctica difosa a moltes bandes de Mallorca, tot i que no necessàriament lligades a la festa de les Verges. De vegades mantenien el seu símbol de **festeig**: per exemple, els festejadors enramaven els portals de les enamorades el dia del seu onomàstic. Altres pics eren símbol de festa, un domàs per les diades importants del poble. Les referències a les enramades als cançoners mallorquins són ben nombroses; compartim dues gloses recollides a finals del segle XIX per Antoni M. Penya:

*Com veig que te n'has d'anar,
des meu cor se fan esquerdes,
voldria poder enramar
es camí que has de passar
de murta i de canyes verdes.*

*Si sabia la diada,
Joan, quan has de venir,
t'enramaria es camí
de brotets de geramí
i de murta capolada.*

*Cançons populars mallorquines. Antoni M. Penya. **El Áncora. Diario católico-popular con censura eclesiástica.** 1896*

Per exemple, les **enramades** endomassaven els carrers i balcons d'Alcúdia els dies més senyalats com ara per la **festa de la Mare de Déu de la Victòria**, quan la imatge es davallava al poble (pràctica ja desapareguda) i, sobretot, el **dia de la Triennal del Sant Crist**. Aquestes enramades podien ser realment espectaculars. Encara avui a Alcúdia les fulles de fasser i les branques de pi, com també els millors ramellers de cada casa, alegren el recorregut de la processó del Sant Crist. Igualment, l'encara celebrada processó de Sant Pere, al moll, preveu un recorregut ple de brots de **murta**, i les barques endomassades amb **fulles de fasser**.

Triennal de 1914

Plaça d'Alcúdia, anys 1900

Carrer de la Roca, any 1949. Enramades per la davallada de la Mare de Déu de la Victòria (Fotos Antigues d'Alcúdia)

Triennal de l'any 1920

No tenim constància que a Alcúdia s'hi fessin enramades per les Verges, i si mai se'n feren ja fa molts

d'anys que la tradició es va perdre.

A **Maria de la Salut** els festejadors en feien, d'enramades, sobretot **el dia del sant** de les fadrines. Així ho mostra el testimoni de la marianda madò Joana Maria "Jaumera":

Joana Maria "Jaumera" (1921-2012)

Per les Verges les jovençanes feien bunyols pels joves, i la festa d'enamorats més guapa de totes era quan l'al·lota celebrava **el seu sant**.

La matinada d'aquest dia, els hi feien una **enramada al portal de ca seva**. A Maria era una cosa que **se feia molt**. Hi havia al·lotes que si de matinada no els ho havien posat, elles mateixes la se feien perquè no diguessin que no les pretenia nengú. Especialment se feien enramades per Santa Margalida, Sant Joan i el nom de Maria.

Les enramades se solien fer amb branques de pi, mata, ullastre, fasser i flors. El regal de l'enamorat se penjava enmig de l'enramada i solia ser una bossa de caramel·los, un paneret amb bessons, i un floc per fermar els cabells.

A jo una vegada per sant Joan me varen enramar **dues ensaïmades** petites.

Quan un se casava tot això s'havia acabat. Els matrimonis anaven de vega el primer any, però després entre al·lots i feina se passava tot.

Joana Maria Ferriol Carbonell "Jaumera". Testimoni recollit pel seu nét Miquel Vives Alcover, a qui he d'agrair que l'hagi compartit.

Del fet de regalar aquesta bossa amb llepolies l'enamorat a la festejada, tal volta penjant-la a l'enramada, en deim **mocadorada**. Lligada o no a les enramades, era costum en molts indrets de Mallorca -segons el DCVB, sobretot a la banda de la Serra de Tramuntana- que els fadrins fessin la mocadorada a l'al·lota en el dia del seu onomàstic, o bé el vespre de la **revetla** el dia de la festa del patró del poble.

“Esperant els nuvis”, obra de Pilar Montaner de Sureda (1910). Dues fadrines endiumenjades es troben assegudes davant d’una façana enramada, sota la vigilància d’una dona major que vetla des de dins la casa.

Per la Mare de Déu dels Àngels a Lluçmajor els fadrins feien, si hi pensaven, **mocadorada** a l'al·lota.

*Rafel Ginard. **Calendari Folkloric. Estiu.** Saïm Edicions i Fundació Mallorca Literària (2021)*

Devers Sant Jaume i Santa Anna
els fadrins tenen calor.
Se barallen amb s'amor
per no fer mocadorada.

Popular mallorquina

Les tradició més viva de fer **enramades per les Verges** deu esser la que s'ha mantengut al poble de **Búger**. Els fadrins, el dissabte de les verges, enramaven els **portals** de la casa de les respectives **fadrines**, que en aixecar-se trobaven el frontis de ca seva ben **endomassat**. Si a un carrer hi havia un parell de festejadors, era bo de fer que s'acabàs **enramant el carrer sencer**. La tradició, amb matisos, encara perviu.

Un portal de Búger, enramat el dia de les Verges de l'any 2000. Cortesia de la família Seguí-Cerdà.

De vegades, es **robaven els cossiols d'altri** per fer les endomassades, entrant als corrals particulars. El sendemà les madones tenien feina d'anar a cercar els cossiols al carrer Major o a la plaça; n'hi havia qualcuna que aprofitava per endur-se'n qualcun de més, acabant de confitar **alguna brega**. En donades ocasions aquest costum ha **degenerat** amb els joves fent vertaders **actes vandàlics**, com ara fer trencadissa de cossiols, omplir el carrer de mobles, amagar bicicletes que es trobaven aparcades al carrer o empaperar el poble amb paper de vàter.

La nit de les Verges era una d'aquestes vesprades que utilitzaven els festejadors, i fins i tot els bulliciosos i gatzarosos, per retre un record amorós a les seves al·lotes, amigues, velhades, etc., mitjançant serenates, cançons romàntiques, **enremades de murta, canyes verdes, flors i cossiols**. No poques vegades eren corresposts per l'estimada amb plats de bunyols o altres llepolies.

A Búger, però, donat el nostre caràcter acollidor i festiu, antany perllongaven aquest afecte a tot el poble, fent d'ell una **enremada d'un cap a cap de carrer**. Quan s'aixecaven els nostres avis per anar a les seves finques trobaven la majoria de cases que hi havia fadrinetes —suposades verges—, ben adornades i el carrer Major fins a n'Es Puig endiumenjat que **ni en bon dia del Corpus feia més bona planta**.

Aquesta originalitat del nostre poble —de decorar els carrers— [...] amb el temps es va anar degradant, **arribant a fer-se desastres**, a cometre's barbaritats, com podia esser: anar pels corrals i rompre la meitat de cossiols, portar carros o carretons, cadires, etc. Antany la matinada de les Verges aparegueren davant la Sala una col·lecció de sacs de garroves que provocaren reaccions molt violentes per part de certes autoritats. [...].

*La nit de les Verges, malmessa. Pere Siquier Alemany, Bernardí Amengual Capó. **Diari de Buja**. Desembre de 1979.*

Desde hace tiempo es costumbre en la víspera del día de las de esta Virgenes que los mozos de esta localidad en vez de dedicar serenatas a las chicas se entretienen en **coleccionar las macetas y tiestos sacados donde los encuentran**, llegando a recoger la mayoría de los existentes en el pueblo para después **colocarlos como adorno en las calles más céntricas** de donde los propietarios tienen que ir después a recogerlos. En un principio esto resultaba simpático y original ver el pueblo engalanado con las más diversas plantas y multitud de «Enramadas» fue algo que agradó y dió un **tono de alegría y fiestas**. En los tiempos actuales esta tradición ha degenerado hasta llegar al extremo de convertirse en una **noche de escandaloso trajín** en la que las cuadrillas de jóvenes tienen la desfachatez de hacer lo que les dé en gana, como ir a los jardines de las casas particulares a coger los tiestos, que sin ningún cuidado en manipularlos rompen la mayoría de las plantas... Otra de las cosas que se ha puesto de moda es esconder bicicletas y otros objetos similares que encuentran en la vía pública seguido todo ello de un **enorme griterío**.

*Algo que sobra. Lorenzo. **Baleares**. XXIX, 8535. 28 d'octubre de 1967,*

En la mañana del lunes y en el primer paso que dimos a la calle nos encontramos con el espectáculo que detalla la foto. Pero vamos a empezar por el principio, daremos unos detalles sobre el hecho que ocurre cada año en esta fecha y que ya es una costumbre tan vieja que **se ha convertido en tradición**. Una tradición que consiste en **ir a «robar» macetas y tiestos** para después **adornar con ellos las calles del pueblo**. A todas las

amas de casa que tienen que ir después a recorrer toda la calle para buscar sus “ficus” o su “rosal” no les hace ninguna gracia, mientras que al señor que está sentado delante del bar en espera de la hora de empezar la jornada le parece muy bien el «show» que se organiza con todo el gentío buscando sus tiestos. Uno por aquí otro por allá, que si este es mío y aquel tuyo. Pero los verdaderos **protagonistas de toda esta fiesta, son los jóvenes**

*Búger: fiesta de las Vírgenes. Siquier. **Baleares**. XXX, 8843. 23 d'octubre de 1968.*

La calle Major de Búger amaneció el lunes **curiosamente «decorada» con macetas robadas y papel higiénico** colgando de balcones, árboles y farolas. La celebración de la noche de las Vírgenes estuvo protagonizada por los actos vandálicos que se centraron en el colegio del pueblo, donde ayer debido a los desperfectos se **suspendieron las clases**. La mayoría del material que formaba el singular «decorado» había sido extraído del colegio, donde la noche del domingo se forzó una puerta y se extrajeron unas 30 plantas, extintores y todo el papel higiénico del cuarto de limpieza.

«Es una lástima que haya quien se divierta con este tipo de bromas porque el colegio destina dinero de su escaso presupuesto a comprar plantas y enseñar a los niños a

cuidarlas y respetarlas», explicaba ayer el director del colegio. A parte de al colegio, también fueron muchos los vecinos a quienes **se les sustrajeron macetas**. Todos ellos, trataban ayer de reconocer sus plantas. Hace unos años **era una «tradición» que la noche de las Vírgenes en el pueblo se hiciera alguna «gamberradas»**. La Guardia Civil investiga el caso.

*Mar Comín. **Ultima Hora**, 22 d'octubre de 2002.*

A **Felanitx** també hi havia tradició de fer **enramades per les Verges**. La tradició es va perdre i fa uns anys, durant un temps, es va recuperar gràcies a l'empenta de felanitxers com Sebastià Barceló "Guingaia":

L'any passat vaig sebre que un temps se feien **enramades**; enramellaven sa branca des portal amb qualsevol vegetal, normalment **murta o plantes aromàtiques**. [...] A Pollença en feien quan naixia un infant, si era nina, de fulles de fasser, i si era nin amb branques de pi; a Sa Pobla per Sta Margalida, es festejadors enramaven es portals de ses que celebraven s'onomàstica, com a mostra des seu amor; a Sineu també era costum enramar per qualsevol festa, a Santa Margalida per Les Verges, i també a Búger, on encara és un costum ben arrelat. Gent de s'Espinagar encara se'n recorda de que, fa una cinquantena d'anys, en feien. A Calonge, poble veinat, no fa tants anys que per Sant Miquel posaven un pinotell a cada portal, cosa que a Montuïri encara s'usa pes seu patró Sant Bartomeu, i a Felanitx ja només enramam sa Font de Santa Margalida per sa vigília de sa festa patronal. Segurament s'enramada de Sa Font és tot quan queda a la vila de lo que un dia tots es felanitxers posaven al frontis de ca seva.

*Les Verges: bunyols, serenates i enramades. Sebastià Barceló "Guingaia". **Felanitx** (Setmanari). 2007.*

També a **Marratxí** se feien enramades per les Verges:

Sortiren de sa Sociedad amb ses mandurris y mandurriada amunt, mandurriada avall, tanta a verjes com no verjes, feren serenata a totes ses que tengueren buñol disponible.

Però heyá que triá y no vos heu de fe dolents per una tocada y fóra es valents que s'estimen mes una mala brega que un bon sopá ja que per poch, acabá com es ball de Son Cuní.

A n'es carré d'es Mulí hey hagué gras, allá sa coneix que hey havía moltes verjes, ja que **ses enremades abundaven**, botelles, ensaimades, puros

y de tot allá hey hagué
per ses verjes festetjades.
Deu fassa que l'añy qui vé
ja siéu totes casades
y alguna amb jo si convé.

*Verjes de Marratxí. Un pipero. **Foch y Fum. Setmanari bilingüe, inimich de ses penes y amich d'es bon humó**. VI, 252, 26 d'octubre de 1923.*

A **Sa Pobla**, on ja fa temps que no s'hi canten serenates, sembla que també hi havia hagut la tradició d'enramellar els portals:

[...] La festa de les Verges encara no és morta de tot. Encara a qualque casa on tenen verges hi haurà **enramades de murta i canyes** i, de vetlada, els pretendents faran cantar serenates a l'estimada i en acabar la música els músics i el pretendent seran convidats a passar a la casa i menjaran bunyols, mullats amb mel i beuran una copeta de moscatell. Com cada any algú es trobarà entre les dents el "bunyol d'estopa" i quedarà empegueït mentre la concurrència riurà la gràcia i continuarà la festa [...].

*Les Verges. Jordi Soler. **Sa Plaça. Revista de Sa Pobla**. 15 d'octubre de 1993.*

Cloenda (II)

Més enllà de les serenates, la festa de les Verges és encara viva en el nostre costumari gràcies als bunyols, que estan ben de moda. Els temps canvien: un penjoll de raïm, que antigament podia ser una bona llepolia per un infant, avui no té cap valor ni un; una bolic de bessons penjat a la branca d'un portal entre fassers i murta és una escena anacrònica. El món canvia i, amb ell, les maneres de relacionar-nos i els ritus de festeig. Seria interessant aprofundir en el debat sobre el valor de recuperar les tradicions perdudes, o la conveniència de progressar deixant enrere bocins de la nostra identitat passada. Val més potenciar el penjoll, que acollir el *truco-o-trato*? Per ventura en una entrada futura ens dedicarem a aquestes reflexions... Segui com sigui: **gaudim d'aquesta festa!**

Per cloure aquest article compartesc la gravació d'una vetlada a Maria amb cantadors i sonadors de totes les edats, cantant **cançons de les Verges** entre bunyols i engronsos.

Cançons de les Verges a Maria de la Salut. Cortesia de Miquel Vives.

Molts d'anys a verges, verjots i, com deia qualche autor que hem citat, a totes *les que ho han estades*, també.

Category

1. Calendari festiu
2. Cultura popular
3. Fotos antigues
4. Notícies antigues
5. Onomàstica

Date Created

17/10/2023

Author

tonimateu